

handleiding secundair onderwijs

LESPAKKET

FOTO'S IN DE KLAS

Inhoud

Inleiding	03
Hoe gebruik je dit lespakket	03
Workshop in het museum	04
Onderwijsdoelen	05
Beelden kijken	06
Lesfiche 1 Het zit 'm in de details	07
Lesfiche 2 Feit of mening	09
Beelden voelen	11
Lesfiche 3 Gevoelens verzamelen bij een beeld	12
Lesfiche 4 Meerdere beelden en gevoelens	14
Kritisch denken vanuit beelden	17
Lesfiche 5 Is dit beeld ...	18
Lesfiche 6 Maak een keuze ...	21
Beelden maken	23
Lesfiche 7 Maak een campagnebeeld	24
Lesfiche 8 Intentie van de maker	26

Inleiding

Beelden lijken vanzelfsprekend, maar dat zijn ze niet altijd. Ze kunnen gemanipuleerd zijn of uit hun context gehaald, waardoor het soms moeilijk is om ze juist te interpreteren. In tijden van fake news, digitale filters en algoritmes die bepalen wat we online zien, is het belangrijk dat jongeren leren hoe ze kritisch nadenken over de beelden die hen omringen. Mediawijs en FOMU – Fotomuseum Antwerpen bundelen de krachten om beeldgeletterdheid te versterken bij jongeren via belichaamd kijken en kritische reflectie. Vanuit de FOMU-collectie leren jongeren hoe ze kritisch en met vertrouwen kunnen navigeren door de dagelijkse beeldenstroom. Dit lespakket koppelt die vaardigheden aan fotografisch erfgoed en is bedoeld voor leerlingen van de tweede en derde graad secundair onderwijs.

Hoe gebruik je dit lespakket?

Dit lespakket bestaat uit

- een handleiding voor leerkrachten
- presentaties met een uitgewerkt voorbeeld
- meerdere beelden uit de FOMU-collectie

<https://fotosindeklas.fomu.be>

Er komen vier thema's aan bod

- Beelden kijken
- Beelden voelen
- Kritisch denken aan de hand van beelden
- Beelden maken

Per thema zijn er twee lesfiches uitgewerkt. De moeilijkheidsgraad wordt in de lesfiches aangeduid met sterretjes: * is eenvoudiger, ** is uitdagender. Je hoeft niet alle thema's en lesfiches te behandelen. Je kan thema's combineren, maar ook los van elkaar gebruiken. Sommige lesfiches bevatten dezelfde stappen.

Jouw rol als leerkracht is faciliterend

- Je houdt je mening voor jezelf
- Je stelt telkens één korte, heldere vraag
- Je vraagt door waar nodig
- Je laat jongeren maximaal aan het woord
- Je vertrekt vanuit onwetendheid

Workshop in het museum

FOMU biedt ook een interactieve workshop aan van 1,5 uur voor leerlingen van de tweede en derde graad secundair onderwijs. Tijdens deze workshop leren jongeren beelden bewuster lezen, bevragen en interpreteren, met aandacht voor gevoel en verschillende perspectieven. Ze leren kritisch nadenken en hun mening verwoorden en bijstellen. Een veilige, aanmoedigende omgeving is daarbij essentieel om ruimte te geven aan spreekdurf en kritische reflectie.

Leerkrachten kunnen zowel het lespakket gebruiken als de workshop volgen, ze versterken elkaar.

Leer je leerlingen bewuster kijken in het museum en boek je workshop via fotosindeklas.fomu.be.

Meer weten?

<https://fotosindeklas.fomu.be>

Onderwijsdoelen

2e graad

- 02.08 Nederlands. De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.
- 07.02 Burgerschap. De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.
- 07.04 Burgerschap. De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.
- 16.01 Cultureel bewustzijn. De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen.
- 16.02 Cultureel bewustzijn. De leerlingen reflecteren over hun eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.
- 16.03 Cultureel bewustzijn. De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.
- 16.04 Cultureel bewustzijn. De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding. (beelden maken)
- 04.02 Digitale competenties. De leerlingen gebruiken doelgericht courante functionaliteiten van vergelijkbare toepassingen om digitale inhoud te creëren. (beelden maken)
- 05.01 Sociaal-relationale competenties. De leerlingen gaan respectvol en constructief met anderen in interactie, rekening houdend met elkaars grenzen.

3e graad

- 02.08 Nederlands. De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.
- 02.09 Nederlands. De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.
- 02.12 Nederlands. De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
- 07.02 Burgerschap. De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.
- 07.04 Burgerschap. De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.
- 16.01 Cultureel bewustzijn. De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen.
- 16.02 Cultureel bewustzijn. De leerlingen reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.
- 16.03 Cultureel bewustzijn. De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.
- 16.04 Cultureel bewustzijn. De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding. (beelden maken)
- 04.01 Digitale competenties. De leerlingen gebruiken doelgericht courante functionaliteiten van vergelijkbare toepassingen om digitale inhoud te creëren. (beelden maken)
- 05.01 Sociaal-relationale competenties. De leerlingen gaan respectvol en constructief met anderen in interactie, rekening houdend met elkaars grenzen.

Beelden kijken

Waarom aandachtig naar beelden kijken?

We krijgen vandaag heel wat beelden te zien, maar we staan er zelden bij stil. Daarom is het waardevol dat jongeren ervaren wat traag en bewust kijken met hen doet.

Door te vertragen, zie je meer: details, nuances en verbanden die anders verdwijnen. Je ontdekt ook dat anderen niet op dezelfde manier naar beelden kijken en dat iedereen andere dingen opmerkt. Daarnaast is het nuttig om wat afstand te nemen en het geheel te bekijken, zodat je een totaalbeeld krijgt.

Kijken naar beelden is een vaardigheid die je kan trainen, door het vaak te doen en verschillende invalshoeken te verkennen. Denk aan technische aspecten, zoals kadrering, licht en schaduw. Maar ook aan vragen over betrouwbaarheid en context: wat zie je echt, en wat blijft buiten beeld?

Lesfiche 1

Het zit 'm in de details

Level ★

Leerlingen leren hoe aandacht voor details hun blik op beelden kan veranderen.

Tijd

50 minuten

Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen

herhalen met andere beelden uit de FOMU-collectie

<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigdheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- Potlood en kladpapier voor leerlingen om te tekenen
- Post-its

Doel

- De leerlingen kijken aandachtig en traag naar beelden.
- De leerlingen verwoorden wat ze zien zonder dat er interpretatie of sturing wordt meegegeven.
- De leerlingen benoemen details in een beeld.
- De leerlingen luisteren naar en vergelijken hun observaties met die van anderen.

Oefening

Stap 1

Opwarmer

- Kies één beeld uit de FOMU-collectie met zichtbare details. Vermijd een beeld met te veel details. Projecteer het beeld.
- De leerlingen krijgen twee minuten om het beeld te bekijken en het te beginnen tekenen. Na twee minuten verdwijnt het beeld.
- De leerlingen werken hun tekening verder af gedurende drie minuten, zonder het beeld nog te zien.
- Projecteer het beeld opnieuw en bespreek klassikaal:
 - Komt het beeld overeen met wat je getekend hebt?
 - Wat was makkelijk/moeilijk om te tekenen?
 - Wat is het verschil tussen jouw tekening en die van je buur?
 - Welke elementen heb je gemist of anders getekend?
 - Focus iedereen op dezelfde details?

Stap 2

Individueel kijken

- Projecteer een tweede beeld uit de FOMU-collectie.
- Laat de leerlingen twee minuten naar het beeld kijken zonder te overleggen.
- Elke leerling noteert zoveel mogelijk details uit het beeld op post-its. Eén post-it is één detail.

Stap 3**In duo's vergelijken**

- Leerlingen vormen duo's. Ze leggen hun post-its per twee samen en bespreken:
 - Welke details zagen ze allebei?
 - Welke details zijn verschillend?
 - Zijn de details allemaal zichtbaar?
- Per duo kiezen ze drie sterke details waarvan ze denken dat de andere groepjes ze niet gezien hebben.

Stap 4**Details samenleggen met de klas**

- Laat alle duo's hun gekozen details delen met de klas.
 - Elk duo kleeft de gekozen details op het bord.
 - Ga verder tot alle details ophangen.
 - Probeer gelijkaardige details zelf te groeperen of laat de leerlingen dit doen.
- Bekijk daarna samen met de klas de verzamelde details.
- Vraag telkens of het detail duidelijk herkenbaar is in het beeld. Bespreek vervolgens klassikaal:
 - Wat valt je als eerste op?
 - Welke details had je zelf nog niet gezien?
 - Waarom valt iets op?
 - Vorm je op basis van wat je opvalt al een oordeel?
 - Zie je nu iets dat je eerst niet had opgemerkt?

Stap 5**Reflectie**

- Lees onderstaande stellingen één voor één voor.
- De leerlingen nemen een positie in de ruimte (eens — oneens). Ze mogen ook in het midden staan.
- Laat telkens enkele leerlingen kort toelichten waarom ze deze positie kozen.
- **Stellingen**
 - Je moet in het dagelijks leven goed naar details in beelden kijken.
 - Het is niet altijd nodig om aandacht te hebben voor details.
 - Online kijken we meestal oppervlakkig naar beelden.
 - Details helpen om beelden beter te begrijpen.
 - Beelden zijn een goede weergave van de werkelijkheid.

Lesfiche 2

Feit of mening

Level ★ ★

Leerlingen leren hoe aandacht voor details hun blik op beelden kan veranderen.

Tijd

50 minuten

Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen herhalen met andere beelden uit de FOMU-collectie
<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigdheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- Potlood en papier om te tekenen
- Kladpapier

Doel

- De leerlingen kijken aandachtig en traag naar beelden.
- De leerlingen verwoorden wat ze zien zonder dat er interpretatie of sturing wordt meegegeven.
- De leerlingen benoemen details in een beeld.
- De leerlingen luisteren naar en vergelijken hun observaties met die van anderen.
- De leerlingen onderscheiden objectief en subjectief kijken (feit vs. mening).

Oefening

Stap 1

Beschrijven en tekenen van het beeld

- Projecteer een beeld uit de FOMU-collectie.
- De leerlingen werken per twee. Leerling A bekijkt het beeld en beschrijft het zo gedetailleerd mogelijk. Leerling B zit met de rug naar het beeld en tekent het beeld op basis van de beschrijving.
- Na enkele minuten draait leerling B zich om.
- Beiden vergelijken de tekening met het oorspronkelijke beeld.
- **Bespreek klassikaal**
 - Wat kwam goed overeen?
 - Welke details ontbreken of waren anders?
 - Welke woorden hielpen het meest?
 - Wat was makkelijk/moeilijk om te beschrijven?

Stap 2

Snel kijken

- Projecteer een tweede beeld uit de FOMU-collectie.
- Laat de leerlingen vijf seconden kijken.
- Haal het beeld weg.
- De leerlingen bespreken een minuut per twee wat ze zagen.

Stap 3**Traag kijken**

- Projecteer het beeld opnieuw en laat de leerlingen nu een minuut kijken naar het beeld.
- Haal het beeld weg. De leerlingen noteren elk op een kladpapier wat ze gezien hebben.
- Projecteer het beeld na een minuut opnieuw.
- De leerlingen bespreken hun details per twee en kiezen twee details die voor hen belangrijk zijn.
- Laat elk duo twee details toelichten. Schrijf die op het bord.
- **Bespreek klassikaal**
 - Wat is het verschil met traag en snel kijken?
 - Wat ervaar je door trager te kijken?

Stap 4**Feit of mening**

- Leerlingen bespreken per twee de verschillende details uit stap drie.
- Stel leerlingen de vraag: "Welke details zijn een feit en welke zijn een mening?"
- Verdeel de details met z'n allen in twee categorieën:
 - Feit: zichtbaar en aantoonbaar in het beeld
 - Mening: interpretatie, gevoel of gedachte, associaties ...
- **Bespreek klassikaal**
 - Wanneer is iets een feit?
 - Wanneer is iets een mening?
 - Zijn alle meningen gebaseerd op feiten?
 - Wie bepaalt of iets een feit of mening is?
 - Zijn interpretaties altijd meningen?
 - Waar ligt de grens tussen feiten en meningen?
- Vraag of er details zijn die eventueel nog van plaats moeten veranderen.

Stap 5**Reflectie**

- Lees onderstaande stellingen één voor één voor.
- De leerlingen nemen een positie in de ruimte (eens — oneens). Ze mogen ook in het midden staan.
- Laat telkens enkele leerlingen kort toelichten waarom ze deze positie kozen.
- **Stellingen**
 - Je moet in het dagelijks leven goed naar details in beelden kijken.
 - Het is niet altijd nodig om aandacht te hebben voor details.
 - Online kijken we meestal oppervlakkig naar beelden.
 - Details helpen om beelden beter te begrijpen.

Beelden voelen

Waarom is het belangrijk om stil te staan bij de gevoelens die een beeld oproepen?

Emoties bepalen mee hoe we naar beelden kijken en hoe we ze beoordelen. Alleen beseffen we dat niet altijd. Maakt een beeld of video je boos, bang, verdrietig of net heel enthousiast? Dan is dat vaak een signaal om even te pauzeren.

Denk na over wat je ziet en stel jezelf vragen als

- Waarom raakt dit beeld mij sterk?
- Roept het sterke emoties of twijfels op?
- Wat wil de maker doen: informeren, overtuigen of manipuleren?
- Waarom krijg ik dit te zien? Speelt het in op mijn bestaande overtuigingen of angsten?

Door uiteenlopende gevoelens en standpunten te herkennen en te benoemen, maak je bewustere keuzes. Zo zal je een volgende keer sneller stilstaan bij je emoties voor je een beeld deelt of erop reageert.

Lesfiche 3

Gevoelens verzamelen bij een beeld

Level ★

De leerlingen oefenen hoe het is om bewust te kijken naar één beeld en denken na over wat dat met hen doet. Ze benoemen gevoelens, vergelijken perspectieven en leren omgaan met verschillen.

Tijd

50 minuten

Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen herhalen met andere beelden uit de FOMU-collectie

<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigdheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- Post-its
- Laptop met link naar de FOMU-collectie

Doel

- Leerlingen benoemen welke gevoelens een beeld bij hen oproept.
- Leerlingen verwoorden waarom een beeld dat gevoel oproept en verwijzen naar elementen in het beeld.
- Leerlingen luisteren naar en vergelijken hun gevoelens met die van anderen.
- Leerlingen reflecteren over hoe beelden hen beïnvloeden.

Oefening

Stap 1

Opwarmer

- Maak een schaal van gevoelens op het bord: van heel positief tot heel negatief.
- De leerlingen noemen om de beurt een emotie. Ze noteren elke emotie op een post-it en plakken die op de schaal.
- Rond af wanneer niemand nog iets kan toevoegen.
- Bespreek klassikaal waar bepaalde gevoelens thuishoren.

Stap 2

Individueel kijken

- Projecteer één beeld.
- Leerlingen bekijken het beeld in stilte en kiezen uit de lijst een of meerdere gevoelens die bij het beeld passen.

Stap 3**Gevoelens bespreken**

- Laat leerlingen per twee bespreken:
 - Welke gevoelens had je zelf als je dit beeld zag?
 - Welke gevoelens had de ander?
- Bespreek klassikaal. Vraag aan de leerlingen om hun gevoelens uit te leggen.
 - Welke gevoelens lijken op elkaar?
 - Welke details in het beeld kunnen dit gevoel oproepen?
 - Waarom zouden sommigen hier een ander gevoel bij kunnen hebben?
- Gevoelens kunnen ook veranderen. Vraag de leerlingen of ze een ander gevoel hebben bij het beeld na het klasgesprek.

Stap 4**Zelf een beeld opzoeken**

- Kies samen met de leerlingen een emotie uit de schaal van gevoelens of benoem er zelf één: blij, triest, spannend, ongemakkelijk ...
- De leerlingen nemen hun laptop en bekijken de FOMU-collectie.
- De leerlingen gaan elk individueel op zoek in de FOMU-collectie naar een beeld dat past bij het gekozen gevoel.

Stap 5**Vergelijken en uitwisselen**

- Plaats de leerlingen in groepjes van vier of vijf. Ze delen de gekozen beelden met elkaar en bespreken:
 - Waarom heb je dit beeld gekozen?
 - Waarom link je dit gevoel aan dit beeld?
 - Welke details spelen een rol?
 - Wie heeft hetzelfde beeld gekozen?
 - Heeft iemand een ander gevoel bij het beeld?

Stap 6**Reflectie**

- Lees onderstaande stellingen één voor één voor.
- De leerlingen nemen een positie in de ruimte in (eens — oneens). Ze mogen ook in het midden staan.
- Laat telkens enkele leerlingen kort toelichten waarom ze deze positie kozen.
- **Stellingen**
 - Het is belangrijk om stil te staan bij het gevoel dat een beeld oproept.
 - Een beeld op papier roept meer emotie op dan een beeld dat je online ziet.
 - Een beeld kan tegelijk meerdere gevoelens oproepen.
 - Filters en bewerkingen veranderen hoe een beeld aanvoelt.
 - Ik voel meer bij een beeld waarop mensen te zien zijn.
 - Sommige beelden worden bewust gemaakt om gevoelens uit te lokken.

Lesfiche 4

Meerdere beelden en gevoelens

Level ★ ★

De leerlingen oefenen hoe het is om bewust te kijken naar één beeld en denken na over wat dat met hen doet. Ze benoemen gevoelens, vergelijken perspectieven en leren omgaan met verschillen. Ze staan ook stil bij het verschil in hun eigen gevoel bij een beeld en de gevoelens die een beeld uitstraalt. Is dat hetzelfde?

Tijd

50 minuten

Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen herhalen met andere beelden uit de FOMU-collectie

<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigdheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- Post-its
- Print de slides met de beelden af
- Laptop met link naar de FOMU-collectie

Doel

- Leerlingen benoemen welke gevoelens een beeld bij hen oproept.
- Leerlingen verwoorden waarom een beeld dat gevoel oproept en verwijzen naar elementen in het beeld.
- Leerlingen luisteren naar en vergelijken hun gevoelens met die van anderen.
- Leerlingen reflecteren over hoe beelden hen beïnvloeden.
- Leerlingen benoemen het verschil tussen hun eigen gevoel bij een beeld en het gevoel dat een beeld uitstraalt.

Oefening

Stap 1

Opwarmer

- Laat leerlingen een meme, gif of emoji opzoeken op het internet die hun gevoel op dit moment weergeeft. Ze krijgen hiervoor vijf minuten.
- Bespreek de keuzes van de leerlingen klassikaal of verdeel de leerlingen in groepjes:
 - Waarom deze keuze?
 - Waarom straalt deze meme, gif of emoji dat gevoel uit?
 - Welke details maken dat duidelijk?

Stap 2**Vier beelden, je eigen gevoel**

- Toon vier beelden aan de klas uit de collectie.
- Hang de geprinte beelden in de vier hoeken van de klas.
- Stel de volgende vragen en laat leerlingen telkens één van de vier beelden kiezen:
 - Welk beeld maakt mij blij?
 - Welk beeld vind ik spannend?
 - Welk beeld maakt mij verdrietig?
 - Bij welk beeld voel ik me ongemakkelijk?
- De leerlingen gaan bij het beeld staan dat het best aansluit bij hun gevoel.
- Vraag de leerlingen hoe ze zich voelen bij dit beeld en vraag door:
 - Wat aan dit beeld maakt dat je je zo voelt?
 - Waarom voel je je zo bij dit beeld?
 - Welke details of kleuren roepen dat gevoel bij je op?
 - Had je dit gevoel meteen? Verandert het gevoel als je langer kijkt?

Stap 3**Gevoel in het beeld**

- De leerlingen gaan terug op hun plaats zitten.
- Toon de vier beelden uit stap twee opnieuw.
- Vraag de leerlingen nu welke gevoelens het beeld toont (niet welk gevoel de leerlingen zelf hebben bij dit beeld).
 - Welk beeld is blij?
 - Welk beeld is spannend?
 - Welk beeld is verdrietig?
 - Welk beeld is ongemakkelijk?
- De leerlingen wijzen naar het beeld dat het best aansluit bij dit gevoel.
- Bespreek klassikaal.
 - Waarom hoort dit gevoel bij dit beeld?
 - Wat is het verschil met de gevoelens die we in stap twee benoemen?
 - Toont een beeld ons een gevoel? Of wekt een beeld dit gevoel op?
 - Kan je een voorbeeld geven wanneer een foto een heel ander gevoel laat zien dan hoe je je erbij voelt?

Toon een beeld uit de actua zonder context. Laat de leerlingen hun eigen gevoel benoemen als ze dit beeld zien. Schets daarna de context bij dit beeld en laat ze het gevoel van het beeld benoemen.

Herhaal stap 2 en 3 eventueel met een ander gevoel en/of andere beelden.

Stap 4**Zelf een beeld opzoeken**

- Kies samen met de leerlingen een emotie uit de opwarmer of benoem er zelf één: blij, triest, spannend, ongemakkelijk ...
- De leerlingen nemen hun laptop en bekijken de FOMU-collectie.
- De leerlingen gaan elk individueel op zoek in de FOMU-collectie naar een beeld dat past bij het gekozen gevoel.

Stap 5**Vergelijken en uitwisselen**

- Plaats de leerlingen in groepjes van vier of vijf. Ze delen de gekozen beelden met elkaar en bespreken:
 - Waarom heb je dit beeld gekozen?
 - Waarom link je dit gevoel aan dit beeld?
 - Welke details spelen een rol?
 - Wie heeft hetzelfde beeld gekozen?
 - Heeft iemand een ander gevoel bij het beeld?
- Laat de leerlingen hun beeld delen met de hele klas en vraag ze om het gevoel in het beeld te beschrijven.

Stap 6**Reflectie**

- Lees onderstaande stellingen één voor één voor.
- De leerlingen nemen een positie in de ruimte in (eens — oneens). Ze mogen ook in het midden staan.
- Laat telkens enkele leerlingen kort toelichten waarom ze deze positie kozen.
- **Bespreek klassikaal**
 - Waarom is het voor jou belangrijk om stil te staan bij de emotie van een beeld?
 - Zie je ook online of in je omgeving beelden die emoties oproepen? Hoe ga je daarmee om?
- **Stellingen**
 - Het is belangrijk om stil te staan bij het gevoel dat een beeld oproept.
 - Een beeld op papier roept meer emoties op dan een beeld dat je online ziet.
 - Iedereen kan een ander gevoel hebben bij hetzelfde beeld.
 - Mijn eigen ervaringen beïnvloeden hoe ik een beeld interpreteer.
 - Sommige beelden roepen meteen een emotie op, zonder dat ik precies weet waarom.
 - Hoe langer je naar een beeld kijkt, hoe meer gevoelens het oproept.
 - Beelden op sociale media roepen soms minder emotie op omdat we er snel voorbij scrollen.
 - Memes, gifs en emoji's kunnen sterke gevoelens uitdrukken.
 - Het helpt om met anderen te praten over wat je voelt bij een heftig beeld.
 - Er is altijd maar één juist gevoel bij een beeld.

Kritisch denken vanuit beelden

Een leerling die kritisch nadenkt: (1) luistert naar anderen, (2) zoekt argumenten, (3), durft te twijfelen en (4) is bereid de mening bij te stellen als daar goede redenen voor zijn.

Om kritisch denken te stimuleren, kan je werken met deze 5 denkbewegingen. Gebruik ze op jouw manier in gesprekken met je leerlingen.

Denkbeweging	Doel	Voorbeeldvragen
Positioneren	Leerlingen nemen een standpunt in.	Wat vind jij? Wie is het eens met X?
Argumenteren	Leerlingen onderbouwen hun mening.	Waarom denk je dat? Heb je daar een voorbeeld van?
Luisteren	Leerlingen reageren op wat anderen zeggen.	Wie kan herhalen wat X bedoelde?
Concretiseren	Leerlingen verbinden ideeën met voorbeelden of begrippen.	Wanneer heb je dat al meegemaakt? Wat betekent dat eigenlijk?
Onderzoeken	Leerlingen richten hun aandacht op de ideeën en argumenten die al gezegd zijn.	Waar zijn we het over eens? Wat blijft er nog onduidelijk?

Probeer de leerlingen zoveel mogelijk aan het woord te laten en ga vanuit een vragende houding in op wat ze zeggen. Stuur niet te veel en geef geen 'juiste' antwoorden mee. Vermijd ook een opeenvolging van vragen. Leerlingen hebben tijd nodig om hierin te groeien. Zorg voor een veilige omgeving waarin ze zich vrij voelen om hun mening te delen.

Lesfiche 5

Is dit beeld ...

Level ★ ★

Leerlingen leren argumenten formuleren vanuit verschillende standpunten op basis van één beeld. Ze vertrekken vanuit een prikkelende vraag en verkennen argumenten pro en contra.

Tijd

50 minuten

Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen herhalen met met andere beelden uit de FOMU-collectie
<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- (Enkele foto's uit) magazines, kranten ...
- Twee à drie beelden uit de FOMU-collectie

Doel

- Leerlingen leren benoemen waarom ze een beeld interessant vinden.
- Leerlingen leren om duidelijk een standpunt in te nemen.
- Leerlingen formuleren argumenten vanuit verschillende standpunten aan de hand van een beeld.
- Leerlingen luisteren naar elkaar en hebben respect voor elkaars mening.
- Leerlingen onderzoeken hoe een beeld hun mening kan vormen en hoe een mening kan veranderen.

Oefening

Stap 1

Opwarmer

- Elke leerling kiest één beeld uit de kranten, magazines of stapel beelden dat ze interessant vinden. Ze kunnen ook een beeld zoeken op hun smartphone.
- Werk in duo's. Leerling A toont het beeld en vertelt aan leerling B waarom de foto interessant is. Leerling B stelt vragen:
 - Waarom is dit beeld interessant? Kan je dit in één zin uitleggen?
 - Wat maakt dat je zegt dat dit beeld interessant is?
- Leerling B probeert in één duidelijke zin het argument van leerling A te noteren.
- Daarna wisselen ze om.
- Laat enkele leerlingen hun bevindingen delen met de klas.

Stap 2**Een prikkelende vraag**

- Projecteer één beeld uit de FOMU-collectie.
- Formuleer één prikkelende vraag, zoals “Is dit beeld relevant?” (zie presentatie).

Je kan ook een ander beeld en/of een andere vraag kiezen. Bijvoorbeeld:

Is dit beeld ...

- interessant?
- kunst?
- actueel?
- impactvol?
- een oproep tot actie?
- een daad van verzet?
- een vorm van macht?
- religieus?
- controversieel?
- problematisch?
- spannend?
- ...

Stap 3**Argumenten bedenken**

- De leerlingen werken in groepjes. Elke groep (vier-vijf personen) bedenkt ...
 - drie argumenten voor het antwoord ‘ja’
 - drie argumenten voor het antwoord ‘nee’
 - Belangrijk: De argumenten hoeven niet perfect te zijn. Het doel is oefenen in denken vanuit verschillende standpunten.
- Laat ze de argumenten opschrijven. Daarvoor gebruiken ze dit format:
 - “Ja, dit beeld is ... omdat ...”
 - “Nee, dit beeld is niet ... omdat ...”
- Elke groep kiest nu hun beste voor- en tegenargument uit.

Stap 4**Wanneer is een argument sterk?**

- Bespreek klassikaal de argumenten van elke groep.
- Overloop alle argumenten en laat de leerlingen stemmen voor het sterkste argument.
- Bespreek klassikaal:
 - Welke argumenten zijn gekozen?
 - Wat maakt deze argumenten sterk?
 - Wanneer is een argument sterk?
 - Welk argument is het meest overtuigend en waarom?

Stap 5**Opnieuw een prikkelende vraag**

- Kies een nieuwe prikkelende vraag bij hetzelfde beeld (zie stap twee).
- Elke leerling kiest nu individueel een antwoord ("ja" of "nee") en formuleert één sterk argument.
- De leerlingen wisselen de argumenten uit binnen hun groepje.

Stap 6**Stellingenspel**

- Lees onderstaande stellingen één voor één voor.
- De leerlingen nemen een positie in de ruimte in (eens — oneens). Ze mogen ook in het midden staan.
- Laat telkens enkele leerlingen kort toelichten waarom ze deze positie kozen.
- **Stellingen**
 - Je moet over elk beeld een mening hebben.
 - Je hebt een beeld pas goed bekeken als je er een mening over hebt.
 - Als je een mening hebt, heb je goed gekeken.
 - Kleur, licht of compositie van een beeld beïnvloedt mijn mening.
 - In het dagelijks leven heb ik vaak een mening over beelden.

Lesfiche 6

Maak een keuze ...

Level ★

Leerlingen leren argumenten formuleren vanuit verschillende standpunten op basis van één beeld. Ze vertrekken vanuit een prikkelende vraag en meerdere beelden en verkennen argumenten pro en contra.

Tijd

50 minuten

Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen herhalen met andere beelden uit de FOMU-collectie

<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigdheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- Enkele beelden uit de FOMU-collectie

Doel

- Leerlingen oefenen in denken vanuit verschillende standpunten aan de hand van een beeld.
- Leerlingen vormen een mening aan de hand van een beeld.
- Leerlingen formuleren argumenten vanuit verschillende standpunten aan de hand van een beeld.
- Leerlingen luisteren naar elkaar en hebben respect voor elkaars mening.
- Leerlingen onderzoeken hoe een beeld hun mening kan vormen en hoe een mening kan veranderen.
- Leerlingen ontdekken dat beelden in het dagelijks leven ook een impact hebben op hoe hun mening gevormd wordt.

Oefening

Stap 1

Opwarmer

- Toon vijf beelden uit de FOMU-collectie die te maken hebben met huis en thuis.
- Leerlingen werken in groep en leggen de foto's op een rij van huis naar thuis. Laat ze de nummers bij de foto's eventueel in volgorde noteren op een blad papier.
- Bespreek klassikaal hoe de groepjes de foto's gelegd hebben.
 - Is het beeld van een huis en een thuis voor iedereen hetzelfde?
 - Welke elementen in het beeld sturen jouw interpretatie?
 - Kijkt iedereen op dezelfde manier naar beelden?
 - Zegt een beeld alles?
 - ...

Stap 2**Een prikkelende vraag**

- Projecteer twee beelden uit de FOMU-collectie.
- Geef leerlingen de tijd om naar de beelden te kijken.
- Formuleer één prikkelende vraag, zoals “Welk beeld straalt het meeste macht uit?” (zie presentatie).

Je kan stap twee tot vijf herhalen met nieuwe beelden en een andere vraag. Bijvoorbeeld:

Welk beeld ...

- roept het meeste verzet uit?
- heeft het meest identiteit als thema?
- heeft het meest klimaat als thema?
- wil de klimaatverandering aankaarten?
- roept het meest op tot actie?
- zegt iets over man-vrouw?
- ...

Stap 3**Positie innemen**

- Laat de leerlingen eerst individueel nadenken over de vraag.
- Vervolgens gaan ze bij het beeld staan dat voor hen het beste antwoord geeft op de vraag.

Stap 4**Argumenten bedenken**

- Elke groep bedenkt samen argumenten om de andere groep te overtuigen van hun positie. Je kan beide groepen ook verdelen in kleinere groepjes.
- Laat ze argumenten bedenken aan de hand van dit format: “Dit beeld ... omdat ...”

Stap 5**Klassikaal bespreken**

- Elke groep licht enkele argumenten toe aan de andere groep.
- Bespreek klassikaal:
 - Wie verandert er nog van positie nadat ze de argumenten gehoord hebben?
 - Welke gedachte vond je interessant/verrassend?
 - Wanneer is iets relevant, interessant ...?
 - Denk je dat de kunstenaar dit zo bedoelde?

Stap 6**Stellingenspel**

- Lees onderstaande stellingen één voor één voor.
- De leerlingen nemen een positie in de ruimte in (eens — oneens). Ze mogen ook in het midden staan.
- Laat telkens enkele leerlingen kort toelichten waarom ze deze positie kozen.
- Stellingen:
 - Je moet over elk beeld een mening hebben.
 - Je hebt een beeld pas goed bekeken als je er een mening over hebt.
 - Als je een mening hebt, heb je goed gekeken.
 - Kleur, licht of compositie van een beeld beïnvloedt mijn mening.
 - In het dagelijks leven heb ik vaak een mening over beelden.

Beelden maken

Beelden zijn intussen een volwaardig communicatiemiddel. Via (sociale) media worden ze gedeeld om verhalen te vertellen en indrukken over te brengen. Beelden vormen vandaag een eigen taal.

Wat is beeldtaal?

Beeldtaal begint bij het bewust maken van een foto. Zo zorg je dat een beeld precies vertelt wat je wilt overbrengen.

Door zelf beelden te maken, leren jongeren vertrouwen op hun eigen blik. Ze ontdekken technieken om wat ze zien te vertalen naar een foto. Tegelijk worden ze zich bewuster van alles wat meespeelt bij het maken van beelden.

Bouwstenen van een beeld

- **Cadrage**
Door een kader rond een beeld te plaatsen bepaal je wat iemand wel of niet ziet, en hoe opvallend iets in beeld komt.
- **Perspectief**
In een film of foto is de camera het oog van de kijker. Het camerastandpunt of perspectief bepaalt hoe je naar het onderwerp kijkt: hoog of laag, dichtbij of veraf ...
- **Licht en kleur**
Waar het licht valt, gaat de aandacht naartoe. Het licht bepaalt ook heel veel van de sfeer of wie er in de kijker staat.
- **Montage**
Beelden worden niet altijd chronologisch getoond. De volgorde die gekozen is, beïnvloedt hoe we verbanden leggen en een verhaal begrijpen.
- **Geluid en muziek**
Een geluid ondersteunt en versterkt vaak wat je ziet of voegt extra betekenis toe. Het kan een sfeer scheppen of dingen suggereren die niet in beeld zijn.

<https://onderwijs.hetarchief.be/projecten/beeldgeletterdheid>

Lesfiche 7

Maak een campagnebeeld

Level ★

Leerlingen maken een campagnebeeld rond een specifiek onderwerp. Daarna vragen ze feedback aan enkele klasgenoten en passen ze hun beeld aan. Vervolgens worden de beelden klassikaal besproken. Er is aandacht voor hoe het beeld gemaakt is en welke boodschap het overbrengt. Zo ontdekken leerlingen dat je op verschillende manieren naar een beeld kan kijken en denken ze bewuster na over hoe ze iets in beeld brengen.

Tijd

50 minuten

*Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen herhalen**met andere beelden uit de FOMU-collectie*<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigdheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- Link naar de FOMU-collectie (of print enkele beelden uit de FOMU-collectie)
- Een laptop waarmee je foto's kan nemen

Doel

- Leerlingen maken verschillende beelden.
- Leerlingen kunnen inschatten wat het onderwerp van een beeld is.
- Leerlingen kunnen een boodschap in beeld brengen aan de hand van enkele bouwstenen van een beeld.
- Leerlingen leren vanuit verschillende perspectieven kijken naar beelden.
- Leerlingen beseffen dat niet iedereen op dezelfde manier naar een beeld kijkt.

Oefening

Stap 1

Wat zie je?

- De leerlingen maken met hun vingers een kader. Ze kunnen ook met één hand een cirkel vormen, die voor één oog houden en het andere oog sluiten.
- Laat ze enkele minuten op deze manier rondkijken en op ontdekking gaan in de ruimte.
- Bespreek klassikaal:
 - Wat zie je als je door een kader kijkt? Wat is het effect?
 - Waarom zou je enkel focussen op een onderdeel in de ruimte?
 - Wanneer zou je iets volledig in beeld brengen en wanneer een detail?
 - Wat zijn nog elementen die je kan gebruiken om de aandacht van de kijker naar iets in een beeld te trekken? (Licht, kleur, perspectief ...)
- Koppel eventueel terug naar de bouwstenen van een beeld, zoals perspectief en kleur, die helpen om de aandacht op iets te vestigen (of net niet).

Stap 2**Campagnebeeld maken**

- Laat leerlingen in groepjes van vier of vijf een campagnebeeld maken over hun school/stad/gemeente.
- Elke groep heeft een specifiek thema. Ze weten dit niet van elkaar.
- Mogelijke thema's:
 - Veiligheid
 - Gezonde voeding
 - Religie
 - Duurzaamheid
 - Mentaal welzijn
 - Diversiteit en identiteit
 - Toekomst
 - Samenwerking en verbondenheid
 - ...

Stap 3**Feedbackronde**

- Elk groepje toont hun beeld aan de andere groepen en vraagt wat de boodschap of het onderwerp van dit beeld zou kunnen zijn. Belangrijk: het juiste antwoord wordt nog niet gedeeld.
- Op basis van de feedback passen ze hun beeld aan.

Stap 4**Klassikaal toonmoment**

- Maak online een presentatie die je met de leerlingen deelt. De leerlingen kunnen dan zelf hun beeld toevoegen. Ze kunnen hun beeld ook doorsturen via Smartschool of uploaden via Padlet.
- Toon alle beelden.
- Bespreek klassikaal:
 - Wat is het onderwerp van dit beeld?
 - Was dat voor iedereen meteen duidelijk?
 - Werd er iets belangrijks vergeten?
 - Welke technieken heb je gebruikt om je boodschap kracht bij te zetten?
 - Heb je dingen aangepast op basis van de feedback?
 - Is het erg dat iemand een andere interpretatie heeft bij een beeld? Wanneer wel/niet?

Stap 5**Beeld zoeken**

- Laat iedereen op zoek gaan naar een beeld uit de FOMU-collectie dat aansluit bij het thema van hun campagne.

Lesfiche 8

Intentie van de maker

Level ★ ★

Leerlingen kijken aandachtig naar beelden en gaan er zelf mee aan de slag. Ze denken na over welk verhaal ze willen vertellen en welke beelden daarbij passen. Daarna bespreken ze hun werk in groepjes. Zo ontdekken ze dat de intentie van de maker niet altijd overeenkomt met hoe anderen een beeld interpreteren.

Tijd

50 minuten

Als er tijd over is, kan je dezelfde stappen herhalen met andere beelden uit de FOMU-collectie

<https://fotosindeklas.fomu.be/nl/beelden>

Benodigdheden

- Presentatie met voorbeelden en extra uitleg in de sprekersnotities
- Link naar de FOMU-collectie (of print enkele beelden uit de FOMU-collectie)
- Een laptop waarmee je foto's kan nemen

Doel

- Leerlingen maken zelf beelden.
- Leerlingen passen verschillende bouwstenen van een beeld toe.
- Leerlingen ontdekken hoe je een verhaal kan vertellen met beelden.
- Leerlingen ontdekken hoe beelden kunnen manipuleren.
- Leerlingen kunnen een verhaal in beeld brengen.
- Leerlingen leren vanuit verschillende perspectieven kijken naar beelden.
- Leerlingen beseffen dat niet iedereen op dezelfde manier naar een beeld kijkt.

Oefening

Stap 1

Opwarmer

- Leerlingen bespreken per twee: hoe breng je in beeld dat een rivier heel vuil is?
 - Welke beelden zou je maken?
 - In welke volgorde zou je ze plaatsen?
- Bespreek klassikaal:
 - Aan welke beelden denken jullie?
 - Wat kan je met beelden bereiken?
 - Met welke beelden kan je iemand overtuigen?
- Licht toe wat het meest gedaan wordt om dit in beeld te brengen:
 - Eerst een close-up van verschillende elementen in de rivier die aantonen dat ze vuil is.
 - Nadien een ruim shot.
 - Op deze manier heb je bij het ruime shot meer aandacht voor de vuile elementen en minder voor de mooie zaken. Start je met een ruim beeld, dan vallen eerst de mooie dingen op en krijgen de vuile elementen minder aandacht.

Stap 2**Beeld tonen**

- Projecteer een beeld uit de FOMU-collectie.
- Laat de leerlingen 1 minuut in stilte kijken.
- Bespreek klassikaal:
 - Welke details zien de leerlingen?
 - Waarom zou de maker dit zo in beeld willen brengen?

Stap 3**Details fotograferen**

- De leerlingen fotograferen drie dingen op school of in de klas waar ze nooit eerder aandacht voor hadden. Dit kan een detail zijn, een gevoel, een feit/mening ...
- Leerlingen bespreken nadien in groepjes van vier:
 - Herkent iedereen wat er op de beelden staat?
 - Zit er een bepaalde betekenis achter de foto?
 - Waarom werd deze foto genomen?
 - ...

Stap 4**Verhaal maken**

- Elke groep bedenkt een verhaal aan de hand van de foto's uit stap 3. In totaal mogen ze maximum 8 beelden gebruiken. Ze denken ook na over de volgorde van de beelden.
- Maak online een presentatie die je met de leerlingen deelt. De leerlingen kunnen dan zelf hun beeldverhaal toevoegen. Ze kunnen dit ook doorsturen via Smartschool of uploaden via Padlet.

Stap 5**Toonmoment in groepjes**

- Toon de beeldverhalen aan de andere groepjes.
- Laat elke groep een verhaal vertellen bij de beelden. Zijn de verhalen hetzelfde?

Alternatief: tijdens het toonmoment kunnen de leerlingen de foto's van de andere groepen ook zelf in volgorde leggen en een verhaal bedenken. Komt dit overeen? Het is dan belangrijk dat de leerlingen de foto's in willekeurige volgorde in de presentatie plaatsen.

Stap 6**Reflectie**

- Bespreek klassikaal
 - Kon iedereen het verhaal achter de beelden achterhalen?
 - Werden de beelden in dezelfde volgorde gelegd?
 - Welke beelden hebben de leerlingen gemaakt om hun verhaal te vertellen?
 - Hebben ze bepaalde technieken gebruikt?
 - Wat vonden ze makkelijk?
 - Hoe komt het dat we soms een andere interpretatie hebben bij beelden?
 - Hebben we de intentie van de maker altijd nodig om een beeld te begrijpen?
 - Hebben we de intentie van de maker altijd nodig om een mening te vormen?

